

Begrafenisvereniging Eendracht

Woord vooraf

De oudste, nog actieve vereniging van Gaastmeer is een begrafenisvereniging. Opgericht in 1886, dus was het in 1986 de beurt om het 100-jarig bestaan te vieren. Maar pas enkele jaren later kwam men hier achter en toen heeft het bestuur er maar voor gekozen om bij het volgende jubileumjaar, het 125-jarig bestaan in 2011, flink uit te pakken. Dat is ook gebeurd, met een gepaste, doch feestelijke viering op een zaterdagmiddag in het dorpshuis. Ter gelegenheid van dit jubileum heeft destijds de Werkgroep Oer De Gaastmar een klein boekje samengesteld op basis van de notulenboeken van de vereniging. Die zijn vanaf het begin nog compleet en goed leesbaar aanwezig.

Dit verhaal is de tekst uit dit boekje, enigszins geactualiseerd en uitgebreid, waarin vooral de geschiedenis van Begrafenisvereniging Eendracht beschreven wordt.

De eerste jaren

'De eerste vergadering is door een lid der buurt aan de westkant van de grindweg in de Gr. Gaastmeer belegd, er zijn door bedoeld lid aangezegd alle huisgezinnen aldaar woonachtig, in de consistoriekamer, waarvan den 7 aug. 1886 des avonds 8 uur 16 personen tegenwoordig waren.'

Zo begint het notulenboek van begrafenisvereniging Eendracht te Gaastmeer.

Tegenwoordig noemen we de hierboven beschreven consistoriekamer 'het lokaal' en heet de grindweg naar Heeg de Munkedyk. Het notulenboek vermeldt niet wie het initiatief voor de vergadering en dus voor de vereniging genomen heeft. Het zou heel goed de verversbaas Geert Geertsma geweest kunnen zijn, de man die op deze eerste vergadering door tien van de zestien aanwezigen gekozen wordt tot secretaris/penningmeester. Dat is verreweg de belangrijkste functie in de vereniging, want men gaat ervan uit dat het werk van secretaris en penningmeester heel goed door één man gedaan kan worden. En een voorzitter vindt men kennelijk overbodig, want die functie kent men niet in de vereniging. Het komt er in de praktijk op neer, dat Geertsma ook de vergaderingen leidt, dus alle drie de functies zijn in één persoon verenigd. Behalve Geertsma worden en nog twee andere bestuursleden gekozen: een eerste en een tweede bode. Oene Wagenaar, koster van de hervormde kerk, wordt gekozen als eerste bode en de tweede of reserve-bode wordt Geert van Netten, visser te Gaastmeer. De eerste vergadering is goed voorbereid, want er ligt een concept-reglement ter tafel, dat artikelsgewijs wordt voorgelezen en besproken. De volgende ledenvergadering wordt al een week later gehouden en op deze vergadering wordt het reglement vastgesteld en is de Buurtvereniging Eendracht in Gaastmeer opgericht. Op 14 augustus 1866.

Eendracht is dus begonnen als buurtvereniging, maar uit het reglement blijkt, dat er slechts één doel is: 'elkander trouw en hulpvaardig bij te staan bij den dood'. Geen buurtvereniging voor het organiseren van dorpsfeesten of barbecues, maar een begrafenisvereniging. In het reglement is beschreven, welke taken er bij overlijden en begraven moeten worden uitgevoerd en door wie dit gedaan moet worden. Er zijn bekleders, dragers, een grafmaker, een kloklouder en bedienden voor de maaltijd of het koffie drinken na de begrafenis. De bode is aanzegger in de buurt en hij regelt de inzet van de overige vrijwilligers. De burenhulp bij overlijden is een eeuwenoude traditie en je kunt goed zien, dat de vereniging bij deze traditie wil aansluiten. Bekleders, degenen die de overledene wassen, kleden en opbaren, zijn de naaste burenen of, als deze verhinderd of te oud zijn, de burenen daarnaast. Datzelfde geldt voor de overige taken: de bode wijst de uitvoerders aan uit de naaste burenen. Daarbij kan ieder lid van de vereniging worden, tenzij je gehandicapt bent of ouder dan 64 jaar. Als enkele jaren later een alleenstaande, blinde vrouw lid wil worden, moet hier eerst over gesproken worden. Want welke taak kun je in de vereniging uitvoeren als je blind bent? Men besluit haar toe te laten en haar dezelfde rechten te geven als de leden van 64 jaar of ouder: die zijn vrijgesteld van het uitvoeren van taken of het bijwonen van vergaderingen. Maar als in hetzelfde jaar zich een lid

meldt die geen taken wil uitvoeren en dit wil afkopen met een contributie van een gulden per jaar, dan wordt deze geweigerd. Men vindt de 'afkoopsom' aan de lage kant, maar wellicht nog belangrijker is het feit, dat zo'n lidmaatschap niet in overeenstemming is met het uitgangspunt van de vereniging, de burenhulp. Elk huishouden of alleenstaande moet zijn of haar bijdrage leveren. Dat gaat soms erg ver. Een weduwe wordt tot drie maal toe ingezet bij het luiden van de klok en daar klaagt ze over, omdat ze vindt dat dit eigenlijk mannenwerk is. Maar de vergadering is onverbiddelijk: die vindt dat het luiden van de klok voor haar geen moeite moet zijn. Overigens wordt bij de andere taken strikt de hand gehouden aan de rolverdeling man – vrouw. Zo zijn dragers altijd mannen, bedienden altijd vrouwen en worden bij het bekleden mannen of vrouwen ingezet naar gelang de overledene van het mannelijke of vrouwelijke geslacht is.

In het reglement wordt niet alleen de inzet van de burenhulp geregeld, maar ook de manier waarop de taken moeten worden uitgevoerd. Uitgangspunt hierbij is, dat het in stijl gebeurt en met respect voor de overledene en de nabestaanden. Dragers gaan in het zwart gekleed en ze dragen zwarte, lederen schoenen, handschoenen en een hoge hoed. Het oudste reglement waarover we beschikken dateert van 1902, toen het voor het eerst gedrukt werd en het is een gewijzigde versie van het eerste, nog handgeschreven exemplaar. Tijdens de jaarlijkse ledenvergaderingen zijn er op- en aanmerkingen gemaakt over de manier waarop bepaalde taken zijn uitgevoerd. Zo is het gebeurd dat een of meerdere dragers klompen droegen. Misschien waren het wel zwarte, maar dan toch, klompen draag je in je werk en niet als je een buurtbewoner ter aarde bestelt. We kunnen ons overigens wel voorstellen dat dit gebeurde, want in de beginjaren geeft de vereniging geen enkele vergoeding voor kleding of schoeisel en ook geen financiële bijdrage voor het uitvoeren van taken.

Van de loodzwarte baar is dit deel nog bewaard gebleven (foto 2011).

In het reglement zitten nog enkele punten die kennelijk gebaseerd zijn op ervaringen. Zo wordt de timmerman die de kist moet sluiten gemaand, dit met de vereiste eerbied te doen. En *'een schipper die zijn werk is aangezegd en daarna vertrekt, zonder iemand voor hem aan te stellen, vervalt in een boete van f 2,--'*. Ook een minderjarige als plaatsvervanger sturen is niet toegestaan. Kennelijk gebeurde het wel, dat vader of moeder een zoon of dochter stuurden om de taak uit te voeren.

Een artikel uit het reglement waarmee heel wat verenigingen vandaag de dag hun voordeel kunnen doen, handelt over de jaarlijkse bestuursverkiezing: *'Een gekozene, niet op de vergadering tegenwoordig zijnde, mag niet bedanken, tenzij hij boete betaalt'*. Dat brengt ons op de jaarlijkse ledenvergadering, die in de beginjaren tussen Kerst en

Nieuwjaar gehouden wordt. Alle leden zijn verplicht om deze vergadering bij te wonen. Wie niet komt, moet wel een echt geldige reden hebben, want anders krijg je een boete. Zelfs te laat komen, in elk geval na de pauze, wordt beboet, dus je kunt niet even vlak voor het sluiten van de vergadering je gezicht laten zien om de boete mis te lopen. En een kennisgeving vooraf geeft geen garantie dat je de boete misloopt, want de vergadering bepaalt of de reden voor afwezigheid die je opgeeft wel geldig is.

Bij elk artikel in het reglement waarin sprake is van een verplichting van de leden, staat ook vermeld hoe hoog de boete is voor degenen die zich niet aan deze verplichting houden. Dat is in die tijd overigens heel gebruikelijk voor verenigingen. Je hebt als je lid van een vereniging nu eenmaal plichten en als je je daar niet aan houdt, krijg je een boete. Om wat voorbeelden te noemen: voor het verzuim van de ledenvergadering zonder kennisgeving 50 cent, als dienaar niet in Friese kap met oorijzer en muts verschijnen 25 cent en als je bijvoorbeeld als drager niet op komt dagen en dus je plicht verzaakt, betaal je zelfs f 2,50. Een heel bedrag in een tijd dat een werkmans f 6,- tot f 10,- per week verdient, als hij werk heeft.

Het ledental gaat in de beginjaren gestadig vooruit. In december 1886 zijn er 23 huishoudens lid en in 1900 is dit aantal gegroeid tot 51. Eendracht is overigens niet de enige buurtvereniging in Gaastmeer, want Klein Gaastmeer heeft een aparte vereniging. Die is zelfs nog ouder, maar tot nog toe hebben we niet kunnen achterhalen hoe oud, want er zijn geen notulen bewaard gebleven. Misschien zijn die er zelfs nooit geweest. Enige rivaliteit tussen beide verenigingen zal er wel geweest zijn, maar de onderlinge verhouding is waarschijnlijk goed, want er bestaat een onderlinge afspraak dat leden die van de ene naar de andere vereniging overstappen, niet het intreegeld van 15 cent hoeven te betalen.

De financiën in de beginperiode stellen niet zoveel voor. De contributie bedraagt 15 cent per jaar. Tel daarbij op de boetes (in 1887 bij voorbeeld 75 cent) en je krijgt een bescheiden bedrag aan inkomsten. Maar de uitgaven zijn in de eerste jaren ook gering: de inzet van alle vrijwilligers is in de eerste jaren gratis. Aan uitgaven is er dus niet veel meer dan de vergaderkosten en de huur van een zwart kleed voor over de kist. Als men na enkele jaren een eigen kistkleed wil aanschaffen, moet men eerst tijdens de ledenvergadering met de pet rond en als dit onvoldoende oplevert, renteloze leningen à f 2,50 afsluiten, waar zich vier leden voor aanmelden. Maar dan kan het kistkleed ook gekocht worden. En de timmerman maakt er een mooi kistje voor om het kleed netjes in te bewaren, tussen de kamferballen.

De kerkenraad van de hervormde kerk, die eigenaar is van het kerkhof, is er overigens niet zo gelukkig mee dat steeds wisselende mensen zich gaan bezighouden met grafmaken. Dat werk vereist toch wel enige deskundigheid en daarom verzoeken ze de vereniging om een vaste grafmaker aan te stellen. Maar als steeds dezelfde dit werk moet doen, dan kan het niet meer gratis, dus wordt afgesproken dat men hiervoor per begrafenis f 0,75 betaalt. Enkele jaren later besluit de kerkenraad om zelf een grafmaker en klokluider aan te stellen, bij voorkeur de koster, waarbij de vereniging de betaling regelt. De vraag die zich dan voordoet is: waar halen we dit geld vandaan, want de kas van de vereniging is te krap. Hier wordt een ingewikkelde methode voor bedacht: per begrafenis betaalt elk lid een stuiver om de grafmaker te kunnen betalen, met uitzondering van het sterfhuis. Later wordt de regel enigszins gewijzigd: de leden die tijdens de begrafenis dienst doen, betalen een stuiver en de overigen twee stuivers, behalve natuurlijk het gezin van de overledene. De bode krijgt de opdracht om bij de leden langs te gaan om dit geld te innen. De vergoeding voor het grafmaken is na enkele jaren verhoogd en er is ook afgesproken, dat er een vaste klokluider komt. Ook voor de klokluider en de bode, als vaste medewerkers, wordt een vergoeding afgesproken. De door de vergadering voorgestelde vergoeding voor de voorzitter/secretaris/penningmeester, wordt door Geertsma afgeslagen.

Vooraf ook door de per begrafenis te betalen stuivers, groeit de kas langzaam, maar gestadig. Er worden meer spullen aangeschaft: een klein kistkleed, een middenkleed en zes regenkleeden voor de dragers. De bezittingen leveren ook geld op, want ze kunnen worden gehuurd voor begrafeningen buiten het dorp.

Het kleine kistkleed is geen overbodige luxe, want er worden in die tijd opvallend veel kinderen begraven. Neem bijvoorbeeld het jaar 1890: vijf begrafenis waarbij de oudste 28 jaar is, een kind van zes, een kind van 14 maanden en twee kinderen van wie de leeftijd niet vermeld is. 't Is gelukkig niet elk jaar zo erg, maar je ziet wel dat de medische stand in die tijd nog lang niet alle kinderziekten de baas is.

In die beginjaren is het ook even zoeken naar de beste manier om de vergaderkosten in de hand te houden. Aanvankelijk betaalt men aan de koster f 0,10 per aanwezige voor de koffie, later wordt dit f 5,- per vergadering, inclusief tabak. Daar komt nog f 1,- bij voor de kerkenraad, voor de huur van de consistorie. Een jaar later stelt koster Wagenaar voor, om voor f 8,- per vergadering sigaren te leveren in plaats van tabak. Goede sigaren, van wel f 2,- de honderd. De vergadering gaat akkoord, want zulke sigaren rook je niet elke dag. Maar als Wagenaar een jaar later voorstelt om f 10,- per vergadering te betalen, gaat hij kennelijk een brug te ver. De notulist vermeldt, dat dit voorstel '*natuurlijk haastig met algemene stemmen werd verworpen*' en het bestuur beslist, dat '*de conciërge*' voortaan f 7,- krijgt en dat ieder voor eigen rokerij moet zorgen. Twee jaar later wordt het nog erger voor hem: Wagenaar hoeft ook niet meer te zorgen voor koffie en krijgt f 2,- per vergadering. Zo, dat zal hem leren. Maar later blijkt het voor het bestuur toch wel lastig te zijn om zelf voor de koffie te moeten zorgen en komt men op dit besluit terug: Wagenaar krijgt weer een dubbeltje per aanwezige voor de koffie en f 1,50 voor de bediening. Het onderwerp '*vergaderkosten*' heeft hierna de notulen nooit meer gehaald.

In 1901 wordt er een besluit genomen waar we wel heel blij mee mogen zijn: de aanschaf van een nieuw notulenboek. En vanwege dit mooie notulenboek besluit men de notulen voortaan eerst in het klad te maken en ze daarna in het net in het notulenboek over te laten schrijven door iemand die dit mooi kan. A. Wiersma, de meester-timmerman, wordt hiervoor aangewezen. Hij moet ook de notulen van de voorafgaande jaren overschrijven, maar als tegenprestatie hoeft hij geen dienst te doen bij begrafenis. Dank zij dit besluit en ook de zorgvuldigheid van de opeenvolgende secretarissen, zijn de notulen vanaf het begin tot nu toe bewaard gebleven en ook redelijk tot goed leesbaar.

Uit dit notulenboek blijkt, dat het niet altijd koek en ei is in de vereniging. Vooral het stelsel van de boetes levert nogal wat meningsverschillen op. Er zijn leden, die hun boete weigeren te betalen en om die reden geroyeerd worden, anderen nemen zelf het besluit om vanwege een betwiste boete de vereniging de rug toe te keren. Het bestuur kan in deze gevallen niets anders doen dan besluiten, dat ze pas weer lid mogen worden als ze hun boete betaald hebben. Er wordt enkele malen op een ledenvergadering voorgesteld om het boetestelsel af te schaffen, maar bij stemming blijkt steeds een meerderheid voor handhaving te zijn, dus blijft deze bron van onrust en onenigheid bestaan.

Met de financiën gaat het in de jaren tussen 1900 en 1910 niet echt voor de wind: er is regelmatig een kastekort, dat dan door een algemene heffing en een collecte tijdens de ledenvergadering moet worden aangezuiverd. Er is ook geen sprake van een geregelde bron van inkomsten, want de vereniging kent geen jaarlijkse contributie. Je betaalt inschrijfgeld en vervolgens een of twee stuivers per begrafenis. Die betaling per begrafenis verdient niet de schoonheidsprijs, is wel eens afgeschaft, maar vanwege het kastekort weer ingevoerd. En het boetestelsel kost waarschijnlijk meer dan het oplevert, want met enige regelmaat verlaten '*boetschuldige*' leden mokkend de vereniging. De financiën moeten beter geregeld worden, daar zijn velen het wel over eens. Het is overigens wel zo, dat de leden zich verantwoordelijk voelen, want men laat de tekorten niet oplopen, maar zorgt ervoor dat ze binnen een jaar worden weggewerkt, meestal met een algemene heffing onder de leden.

De verenging krijgt vorm

In 1911 meldt schoolmeester Oostenga zich aan als lid. Hé, wat aardig dat ook de intelligentsia van het dorp zich aangetrokken voelt tot de buurtvereniging. Misschien wil de andere schoolmeester ook wel lid worden en wie weet, ook beide dominees. Ze worden uitgenodigd lid te worden en ze stemmen toe. Een jaar later is meester Oostenga secretaris, onder de voorwaarde dat iemand anders voorzitter/penningmeester wordt. Het bestuur wordt dus uitgebreid tot vier leden. Later zal ook een andere schoolmeester, meester Cramer, secretaris

worden, maar als je de notulen van alle jaren doorleest, moet je zeggen dat de schoolmeesters niet beter genotuleerd hebben dan de overige secretarissen. En ook niet netter geschreven. Tot nu toe kent men alleen ledenvergaderingen, met als gevolg dat voorgenomen besluiten niet als voorstel van het bestuur aan de leden worden voorgelegd, maar voor het eerst in de grote groep van de ledenvergadering besproken worden. Dat maakt een vereniging niet slagvaardig en het leidt ook wel eens tot ondoordachte besluiten. Misschien wel onder invloed van de nieuwe secretaris, besluit men voortaan ook bestuursvergaderingen te houden, in elk geval ter voorbereiding van de ledenvergadering.

Je zoekt in de notulen en het reglement tevergeefs naar een opmerking over de identiteit van de vereniging, dus het zal een neutrale vereniging zijn. Maar elke ledenvergadering wordt geopend met gebed, het zingen van een psalm en later komt hier het lezen van een Bijbelgedeelte nog bij. Tegen deze gewoonte uit protestantse hoek maakt niemand bezwaren, waarschijnlijk omdat alle leden protestant zijn. De vergadering wordt ook besloten met een psalm en een gebed en als een lid de vergadering verlaat voor het slotgebed, schiet dit de meesten in het verkeerde keelgat en is het dus aanleiding voor een nieuwe regel: wie voor het dankgebed de vergadering verlaat, krijgt een boete.

Het wagentje waarmee de kist vervoerd wordt, rond het kerkhof naar het graf.

Het werk gaat overigens gestadig verder. Van tijd tot tijd worden de vergoedingen van de bode, de grafmaker en klokkenluider verhoogd, geïndexeerd zeggen we tegenwoordig. Er doen zich wel problemen voor bij het vinden van voldoende bekleeders en dragers, taken waar geen beloning tegenover staat, maar het lukt nog altijd om het werk naar behoren uit te voeren. De vereniging heeft ook een duidelijke functie bij het verhogen van de kwaliteit van begrafenissen: er wordt strikt toegezien op correcte kleding en een gepaste houding, zoals het in acht nemen van de vereiste stilte tijdens begrafenissen. Twee dragers die geen hoge hoed op hebben (het waait wellicht erg hard) worden streng toegesproken en natuurlijk beboet. De vereniging schaft ook sluiers aan voor de vrouwen, die voor een dubbeltje gehuurd kunnen worden.

Aanwezigheid bij de ledenvergadering is nog altijd verplicht en een belangrijk punt van elke vergadering is de bestuursverkiezing. Elk van de vier bestuursleden treedt jaarlijks af, maar kan ook onbeperkt herkozen worden. Kandidaten worden niet gesteld: elk lid is in principe kandidaat voor elke functie, ook als je dit niet wilt. De stemming gebeurt schriftelijk en is dus geheim. Dit levert wel eens een probleempje op: er zijn lieden die niet de officiële naam, maar de bijnaam of scheldnaam op het briefje zetten. Je kunt je voorstellen dat dit bij het oplezen aanleiding is tot grote hilariteit, want ook toen al was er geen groter vermaak dan leedvermaak. Maar de voorzitter roept ieder tot de orde en gelast voortaan op de stembriefjes alleen de officiële naam te zetten en dat anders het stembiljet ongeldig is. Je bent gekozen bij meerderheid van stemmen, dus als je minstens de helft plus één van het aantal uitgebrachte stemmen hebt. Dat leidt wel eens tot meerdere herstemmingen en daar is de vergadering vaak een poosje zoet mee.

De begrafenisvereniging wordt volwassen

In 1923 wordt dominee Hokwerda, de hervormde predikant, gekozen als voorzitter/penningmeester. Dat is te merken, want hij probeert de vereniging een andere koers te laten varen. Zo wordt in 1925 voorgesteld om in het vervolg alleen maar met vaste vrijwilligers

(‘personeelsleden’ worden ze in de vergadering genoemd) te gaan werken, maar de ledenvergadering stemt dit af, omdat dit niet strookt met het principe van burenhulp. Maar in de komende jaren blijkt het tij niet te keren. Twee jaar later houdt de voorzitter op de ledenvergadering een toespraak, waarin hij o.a. betoogt dat de oude burenplicht plaats moet maken voor nieuwe inzichten en gewijzigde omstandigheden. Het is tijd voor een reorganisatie in de richting van een begrafenisvereniging met een vast corps van dienstdoende medewerkers. Die medewerkers zullen een financiële vergoeding moeten krijgen en er is berekend, dat de onkosten voor de vereniging per begrafenis op f 30,- begroot kunnen worden. Bij een gemiddelde van vier begrafenis per jaar, moet er dus ook gezorgd worden voor voldoende inkomsten in de vorm van een jaarlijkse contributie. Een en ander moet nog nader uitgewerkt worden, maar eerst wordt in stemming gebracht of de leden akkoord kunnen gaan met een reorganisatie. Er blijken 11 stemmen tegen en 17 voor te zijn, dus de reorganisatie gaat door. Al een maand later wordt een extra ledenvergadering uitgeschreven, waarin het bestuur alle voorgenomen wijzigingen aan de leden zal voorleggen. Ook de leden van de buurtvereniging uit Klein Gaastmeer zijn uitgenodigd. De belangrijkste wijzigingen komen op het volgende neer:

- er wordt een jaarlijkse contributie geheven in vijf klassen, afhankelijk van het inkomen, variërend van f 0,50 tot f 4,- ; het bestuur bepaalt de klasse van elk lid
- inwonende kinderen van 21 jaar of ouder moeten zelfstandig lid worden voor f 1,- per jaar
- inwoners van Gaastmeer die hun lidmaatschap uitstellen, zullen een inschrijfgeld moeten betalen dat door het bestuur wordt vastgesteld
- ook niet-leden kunnen gebruik maken van de diensten van de vereniging tegen betaling van de kosten plus een bijdrage van minstens f 25,-
- door het bestuur worden vaste en reserve-medewerkers aangewezen voor alle functies in de vereniging
- de ledenvergadering kiest bestuursleden; het bestuur bepaalt zelf de verdeling van functies in het bestuur
- na drie jaar treedt een bestuurslid af, maar hij is wel herkiesbaar
- alles wat te maken heeft met de kleding van bodes of dragers en de bezoldiging van ‘personeelsleden’ wordt door het bestuur bepaald.

Er komt nu ook een aparte penningmeester. Alleen de poging om Groot en Klein Gaastmeer samen te laten gaan, mislukt: Klein Gaastmeer is tegen. Dat zit voorzitter Hokwerda kennelijk niet lekker, want nog geen veertien dagen later wordt er een bestuursvergadering gehouden, waarvoor ook twee leden van het bestuur van Klein Gaastmeer zijn uitgenodigd en waarin vooral gesproken zal worden over samengaan. Het is dan natuurlijk wel van belang, dat de (waarschijnlijk veel kleinere) buurtvereniging van Klein Gaastmeer duidelijk herkenbaar blijft. Dat wordt geregeld: er komen twee leden van Klein Gaastmeer in het bestuur en de lijsten van medewerkers worden samengevoegd. Ook de gelden worden samengevoegd: het kasgeld van Groot Gaastmeer (een schamele f 15,85) wordt bijgeschreven op het spaarbankboekje van Klein Gaastmeer, zodat er bijna f 200,- op staat. We weten niet veel van de buurtvereniging Klein Gaastmeer, maar uit deze samenvoeging blijkt wel, dat ze hun zaken goed voor elkaar hebben: er zijn voldoende medewerkers, ze zitten niet krap bij kas zoals de ‘grote broer’ en hebben hun geld zelfs tegen rente weggezet.

Bij de samenstelling van het nieuwe bestuur, dat nu uit zes leden bestaat, wordt niet alleen rekening gehouden met de locatie, maar voor het eerst ook met de kerkelijke gezindheid. Dat heeft hiervoor, althans in de notulen, kennelijk nooit een rol gespeeld. Het bestuur zal voortaan uit drie leden van elk kerkgenootschap (gereformeerd en hervormd) moeten bestaan, terwijl er twee in Klein Gaastmeer moeten wonen. Dat er rekening wordt gehouden met de kerkelijke gezindheid van bestuursleden suggereert, dat het om een christelijke vereniging gaat. Maar die suggestie is onjuist; vanaf het begin tot op heden is Begraffenisvereniging Eendracht neutraal en niet gebonden aan enig kerkgenootschap of levensbeschouwing. Het kerkhof is weliswaar vanuit een ver verleden eigendom van de hervormde kerk en tegenwoordig van de PKN-De Gaastmar, maar de kerk heeft geen enkele zeggenschap over de vereniging. Er is, als het om het organiseren van begrafenis en het onderhoud van het kerkhof gaat, wel sprake van goed overleg en samenwerking.

Dat er nu jaarlijks contributie betaald moet worden en dat het bestuur over veel zaken zelfstandig gaat beslissen, zit een enkel lid erg hoog. Hij schrijft een boze brief, waarin hij aangeeft dat in de huidige manier van werken iets 'Russisch en bolsjewistisch' zit, maar dat blijken achterhoedegevechten: de vernieuwingen gaan gewoon door.

Een steeds terugkerend probleem in deze jaren is het werk van de dragers. Vooral door het gewicht van de baar is dit een zware klus, waarbij we moeten bedenken dat er soms over betrekkelijk grote afstand een kist naar de consistorie gedragen moet worden en dat men, als de familie dit wenst, tot driemaal om de kerk gaat. Het is niet alleen zwaar, maar het leidt ook tot slijtage van de jassen. Men probeert wel het probleem op te lossen door de baar lichter te maken (winst: vijf kilo) en door de leggers met stof te omkleden, maar het blijft behelpen. Men gaat op zoek naar een lijkkoets, maar die blijkt te duur. Een handwagentje voor de kist is ook mooi en betaalbaar, maar waar moet je zo'n wagentje opslaan? Dus eerst maar op zoek naar een opslagruimte voor de bezittingen van de verenging. Het Groene Kruis is ook op zoek naar een opslagruimte en dat biedt dus de mogelijkheid tot samenwerking, zodat de kosten gedeeld kunnen worden. Er worden plannen gemaakt voor nieuwbouw van een opbergruimte. Kosten: f 600,- voor elk van beide verengingen, inclusief de grond die door A. Visser uit Leeuwarden voor f 1,50 de m² wordt aangeboden. Dat zal dus op de Pôle geweest zijn. Maar het Groene Kruis is tegen: zij willen een bergruimte in Klein Gaastmeer, waar ze zelf iets willen laten bouwen en waar de begrafenisvereniging een gedeelte van kan huren voor f 20,- per jaar. Maar daar is de begrafenisvereniging weer tegen. Er doet zich dan de mogelijkheid voor een oud en klein huisje in Klein Gaastmeer te kopen voor f 275.— en daar kiest het bestuur voor. Het huisje wordt schoongemaakt en opgeknapt en kan vervolgens dienen om een nieuw aangeschaft lijkwagentje in te stallen. Er doet zich nog wel een klein probleempje voor, want om van het opberghuisje op de grindweg te komen, moet je over het terrein van de bureu. Hier geldt een recht van overpad te voet of met de kruiwagen, maar niet met een wagen op vier wielen, dus dit recht geldt niet voor het lijkwagentje. Maar voor een kwartje per begrafenis wil de eigenaar van de grond dit overpad wel toestaan. De aanschaf van het huisje levert nog wel enig gekrakeel op, want enkele leden vragen zich af waar besloten is tot de aanschaf van een oud huisje in plaats van nieuwbouw. Daar blijkt op een ledenvergadering ook niet over gestemd te zijn, maar na een raadpleging achteraf van de leden wordt het bestuur in het gelijk gesteld. Dit speelt zich af in 1932. De crisisjaren van die tijd laten ook de vereniging niet ongemoeid. De contributie van een aantal leden wordt verminderd, maar een voorstel van de ledenvergadering om de financiële vergoeding van het 'personeel' met 25% te verlagen, wordt door het bestuur verworpen. In latere jaren ontkomt men hier echter niet aan en worden de vergoedingen verminderd. In deze periode wordt de begrafenisvereniging ook officieel geregistreerd en krijgt hierdoor rechtspersoonlijkheid: het is nu een echte vereniging geworden.

In 1935 verdrinkt melkvaarder Wolke de Boer op It Piel. Hij is lid van Concordia en leden van het muziekkorps vormen de dragers bij de begrafenis.

De wijkzuster biedt haar diensten aan bij het bekleden van een overledene; zij doet dit gratis, maar wil bij slecht weer wel met de auto van Heeg gehaald en gebracht worden. Daar is bestuurslid Thijs Westra goed voor, die al eerder heeft aangeboden om met de auto de kist van het sterfhuis naar de consistorie te vervoeren, als dit nodig is. Een aantal jaren later zal de wijkzuster haar aanbod moeten intrekken, omdat haar werkgever vindt dat dit werk niet tot haar taken behoort en ze het dus niet in werktijd mag uitvoeren.

Op de ledenvergadering van 1936 wordt besloten om deze vergaderingen voortaan afwisselend in het gereformeerde en hervormde lokaal te houden. De gereformeerde school is namelijk samengegaan met de hervormde en daardoor leeg komen te staan en ingericht als verenigingsgebouw. Ook inwoners van Nijhuizum aan deze kant van de Grons kunnen vanaf dit jaar lid worden.

Opvallend in het notulenboek is wel, dat het begrip 'boete' niet meer voorkomt. Dat stelsel is afgeschaft, net als de verplichte aanwezigheid bij ledenvergaderingen. Het heeft wel geleid tot minder aanwezigen (zo tussen de 15 en 20), maar het geeft ook een boel rust.

In het begin van de oorlogsjaren is er nauwelijks sprake van enige verandering: het ledental is gestegen tot 128 (gezinnen plus alleenstaanden) en het saldo bedraagt f 490,60. Maar donkere wolken pakken zich samen. Op de ledenvergadering van april 1943 wordt besloten om 'gezien

de bijzondere moeilijkheden welke het bestuur in hun arbeid ondervindt de ver. op te heffen en te ontbinden en tevens als bestuur de functies neer te leggen'. Men besluit ook voorlopig te stoppen met het innen van contributie. De Duitse overheid is namelijk voornemens om een greep in de kas van veel verenigingen te doen. De eerstvolgende bestuursvergadering is pas weer op 27 december 1945, waarin o.a. besloten wordt de contributie weer in te voeren en van een aantal leden ook te verhogen. In het jaarverslag over de drie voorafgaande jaren wordt nog even teruggeblikt op de rol van de overheid in die oorlogsjaren: 'Het bleef tegenover het bestuur met dreigbrieven, verder kwam het niet doch om een ledenvergadering bij te wonen was niet aan te bevelen onder div. omstandigheden... Veel last werd ondervonden van instanties wie het om het maar kort te zeggen te doen was om het lieve geld'. Maar er wordt ook dankbaar opgemerkt: 'nochtans bleven wij Gode zij dank voor directe oorlogs en sadistisch vermoordingsgevallen in onze ver. gespaard'.

In de naoorlogse jaren maakt het bestuur zich hard voor passende kleding voor de dragers. Eerst probeert met tweedehands te kopen, maar dit plan laat men al snel varen. Nieuwe kleding is erg duur en men is nog niet kapitaalkrchtig genoeg om dit voor alle dragers te kunnen aanschaffen. Men besluit een apart kledingfonds in het leven te roepen dat moet proberen om voldoende geld bij elkaar te krijgen. Dit fonds biedt o.a. renteloze aandelen te koop aan vanaf f 5,- per stuk. Het kost even tijd, maar in 1952 kunnen uiteindelijk 12 mantels worden aangeschaft en zijn de dragers in het nieuw gestoken. Het fonds heeft om dit te bekostigen wel moeten lenen uit de kas van de vereniging en om die reden besluit men het kledingfonds niet op te heffen. Dat blijkt achteraf een goed besluit te zijn, want de aanschaf van kleding voor dragers en bode blijft een altijd actueel punt.

Een deel van het kerkhof van Gaastmeer

Wat ook actueel blijft: de zware baar en het slechte pad om het kerkhof. De kerkvoogdij, want die is voor beide verantwoordelijk, belooft hier aandacht aan te besteden.

In deze jaren sluit de vereniging zich aan bij de federatie (tegenwoordig de Federatie van Uitvaartverenigingen in Friesland). Dit gaat niet geheel van harte, want na het eerste jaar meldt men zich weer af, maar uiteindelijk ziet men toch het voordeel van zo'n samenwerking en meldt men zich weer aan. Het betekent in elk geval, dat leden die gaan verhuizen zich zonder extra inschrijfgeld kunnen aanmelden bij een begrafenisvereniging van de federatie in hun nieuwe woonplaats. Met Oudega-W worden nog verdergaande afspraken gemaakt: men besluit wederzijds zonder kosten de begrafenis te regelen van een inwoner die in het andere dorp begraven wil worden. Als plek van overdracht van de kist wordt de brug over de Bratte, de grens tussen Gaastmeer en Oudega, aangewezen. In het jaar 1957, het laatste jaar van het eerste notulenboek, zijn er 150 leden, is er een saldo van f 624,23 en zit er f 363,50 in het kledingfonds. De vergaderingen verlopen in alle rust, zo af en toe worden er opmerkingen gemaakt die de kwaliteit van het werk moeten verbeteren, zoals het in acht nemen van stilte en het laten zakken van de kist pas als de klok geluid wordt, maar spectaculaire zaken doen zich

niet voor. Dit wijst er op, dat de vereniging haar werk goed doet: rustig, vakbekwaam en zonder aanleiding tot klachten van de familie. Zo hoort het ook bij een begrafenis.

Het tweede notulenboek, dat nog imposanter is dan het eerste, ademt dezelfde geest. Het gaat jaren achtereen op ongeveer dezelfde voet verder. De vergoedingen voor de medewerkers en ook de contributies worden met enige regelmaat verhoogd, het huisje in Klein Gaastmeer wordt opgeknapt en de kerkenraad van de Hervormde Kerk belooft een nieuwe baar. Als in 1961 voor het eerst een balans wordt opgemaakt waarin niet alleen de gelden, maar ook de bezittingen vermeld worden, worden de bezittingen (vooral kleding) begroot op f 1.800,--. De bode gaat voortaan een overlijden en uitnodiging voor een begrafenis niet meer aanzeggen, maar er worden kaarten rondgebracht.

Vanaf 1964 wordt het wagentje ook gebruikt om rond het kerkhof te gaan, waar men voorheen gewend was te dragen. De familie mag bepalen, hoe vaak men om de kerk wil.

In 1970 wordt het huisje in Klein Gaastmeer verkocht voor f 2.000,-- en wordt er een hok voor het opbergen van de spullen getimmerd achter de kosterwoning.

Uit de notulen van 1974 kunnen we melden, dat het mogelijk wordt om via de vereniging een kist voor de overledene te bestellen en dat zich de eerste recreant aanmeldt als lid.

In de zeventiger jaren wordt de ledenvergadering enkele malen in de herberg gehouden, maar als Ús Doarpshús geopend is, vinden voortaan de ledenvergaderingen daar plaats.

Bestuursvergadering worden in de regel bij toerbeurt bij een van de bestuursleden aan huis gehouden. Het ledental blijft schommelen tussen de 140 en 150 en met de financiën gaat het langzaam maar zeker de goede kant op, hoewel er niet voldoende in kas is om een hydraulisch zinktoestel van ca. f 6.000,-- aan te schaffen, dus dit laat men dan ook achterwege.

In het jaarverslag van 1989, waarin men terugkijkt op het honderdjarig bestaan, wordt met enige voldoening maar ook in alle bescheidenheid geschreven: *'Bij het afsluiten van dit jaarverslag zien wij terug dat in al die tijd het bestuur van deze vereniging in onze dorpsgemeenschap zeker reden van bestaan heeft gehad en zal blijven hebben.'*

In de jaren hierna krijgt de vereniging te maken met zaken die de hele samenleving betreffen. Het bestuur krijgt bericht dat de vereniging moet voldoen aan de regels van de Verzekeringskamer, wat o.a. inhoudt dat er per aangesloten lid een financiële reserve van f 400,-- moet zijn. Dat is even schrikken, want dat betekent dat er ongeveer f 60.000,-- reserve moet zijn. Nou, dat is er lang niet, natuurlijk. Gelukkig legt iemand van de federatie uit, dat deze wetgeving niet geldt voor verenigingen met minder dan 3.000 leden. Het is toch wel aanleiding om te proberen de

financiële reserves te verhogen. Ook aan de regels van de Arbo-wet moet voldaan worden, of je nu personeelsleden in dienst hebt of vrijwilligers, al dan niet betaald, werk laat uitvoeren. In 2001 wordt er over gesproken wat er moet gebeuren, als bode Jelle Zeilstra verhinderd is zijn werk uit te voeren. Het bestuur vindt dat dan de 'beroepsbode' Heslinga gevraagd moet worden. Men is er zo langzamerhand van overtuigd, dat dit werk zo veeleisend is, dat je het niet meer door een vrijwilliger kunt laten doen. Een jaar later, geheel onverwacht, is het zover: Jelle Zeilstra overlijdt. Hij zal de laatste bode van en uit de vereniging zijn. Heslinga, zelfstandig uitvaartverzorgster in Heeg, neemt voortaan deze taak op zich, maar onder de verantwoordelijkheid van de vereniging. Ook op andere terreinen gaat de vereniging met haar tijd mee: op een verzoek van de leden wordt aan de kerkenraad verzocht een plekje op de begraafplaats te bestemmen voor urnen. De kerkenraad stemt toe, maar het plekje moet nog uitgekozen worden, omdat er tot op heden geen behoefte aan blijkt te bestaan.

Het kasboek

Behalve de twee notulenboeken, hoort ook een kasboek tot de bezittingen van de vereniging. Het kasboek vermeldt de inkomsten en uitgaven van 1927 tot en met 2011. Het is dus ingesteld in het jaar dat er voor het eerst contributie geheven is. Bij de inkomsten uit contributies is sprake van vijf klassen, maar het is niet te achterhalen hoe de indeling in klassen verdeeld is, omdat alleen het totaalbedrag aan inkomsten vermeld wordt. Behalve contributies zijn er in de beginjaren van het kasboek ook inkomsten van de verhuur van kleden, sluiers en theekopjes. Het gaat om kleine bedragen, bv. in 1927 om f 8,- voor kleden en sluiters en 32 cent voor theegoed. In latere jaren wordt de huurprijs voor theegoed 60 cent.

En dan zijn er natuurlijk de inkomsten van een begrafenis, die door de familie van de overledene betaald worden. In 1935 bedragen de kosten van een begrafenis ongeveer f 44,-, maar er komt ook een begrafenis voor van f 21,-, waarschijnlijk van een kind.

De uitgaven hebben te maken met vergoedingen van vrijwilligers bij begrafenissen, maar ook voor het bewaren en onderhouden (wassen, strijken, kamferballen) van het textiel. Voor het thuis bewaren van deze spullen wordt jaarlijks f 2,- tot f 4,- uitgegeven. Ook het kwartje per begrafenis voor overpad van het lijkwagentje aan boer A. Visser is terug te vinden, maar dit bedrag wordt een aantal malen ook weer terugbetaald. In 1946 wordt voor het klokluiden f 7,- betaald, waaraan de familie f 5,- bijdraagt.

In de vijftiger jaren komen er twee bedragen **voor contributie voor**: f 3,75 en f 5,-. Het ziet er dus naar uit, dat deze twee klassen als enige van de vijf zijn overgebleven. Op een bepaald moment, het is onduidelijk wanneer, is het verschil in klasse van de leden helemaal verdwenen en betaalt ieder dezelfde contributie.

Na 1960 neemt het aantal kostenposten toe met bv. bestuurskosten, huur lokaal en verenigingsgebouw, loonbelasting, assurantie, bijdrage federatie, kamer van koophandel, enz. De hoogste kosten worden gemaakt bij begrafenissen, die bij de nabestaanden in rekening gebracht worden. Als in 2002 een uitvaartonderneming het werk van de bode van de vereniging overneemt, worden afspraken gemaakt over speciale tarieven voor leden van de begrafenisvereniging.

Nu en straks

Hoe gaat het nu (2020) met de vereniging en hoe ziet de toekomst er uit? Wel, we kunnen spreken van een begrafenisvereniging die springlevend is, met 252 leden verreweg de grootste vereniging van ons dorp. Er is ook een behoorlijk aantal oud-Gaastmeeders lid, die dus hier begraven willen worden. Nog altijd wordt jaarlijks een ledenvergadering gehouden, die bezocht wordt door 15 tot 20 leden. Het bestuur in deze periode bestaat uit Piet Visser (voorzitter), Klaas Bakker (secretaris), Evert Terpstra (penningmeester), Sjouke Attema (bestuurslid) en Anneke Hoogterp (bestuurslid). De verdeling van de bestuursleden naar kerkgenootschap of locatie ligt ver achter ons, daar is mee afgerekend.

De taken zijn in de afgelopen decennia wel behoorlijk veranderd. Sinds het overlijden in 2002 van Jelle Zeilstra als laatste bode, wordt een uitvaart geleid door een professionele uitvaartverzorgster, meestal die uit Heeg, tenzij de familie het anders wil. De vereniging legt zo nodig het contact met de uitvaartverzorgster, die vervolgens alles in overleg met de familie regelt. De vereniging zorgt

voor het overlijdensbericht middels een kaartje aan alle dorpsbewoners, ook de niet-leden, en regelt een kloklouder en de grafdelver. Als iemand overleden is, wordt op de eerstvolgende ochtend na het overlijden 's morgens om negen uur een kwartier lang de kerkklok geluid, behalve op zondagochtend, dan wordt het klokluiden verschoven naar maandag. Ook tijdens de begrafenis wordt de klok geluid. De grafdelver zorgt niet alleen voor het maken van het graf, maar houdt ook oog op het beheer en het onderhoud van het kerkhof. Het onderhoud, zoals gras maaien, heggen knippen, bomen snoeien, hekken schilderen en de paden aanvegen gebeurt door een grote groep vrijwilligers. Die zorgen er ook voor, dat op de dag van een begrafenis alles er verzorgd en netjes uitziet. De grafdelver in deze periode is Harm Jelle Zeilstra.

Het college van kerkrentmeesters, als eigenaar van het kerkhof, zorgt voor de indeling van het kerkhof en de administratie van de overledenen door bij te houden wie op welk grafnummer begraven is. Dit zal ook gebeuren met de overledenen die gecremeerd worden en van wie de urn op het kerkhof bewaard wordt, mocht dit in de toekomst gebeuren.

Het zijn allemaal zaken die zonder begrafenisvereniging ook plaats vinden, maar het geeft de familie van een overledene een goed gevoel dat ze, kort na het overlijden van een geliefde, worden bijgestaan door vertrouwde dorpsgenoten die meedenken en advies geven. Mede dank zij de begrafenisvereniging verlopen begrafenissen in Gaastmeer nog op de oude-vertrouwde wijze, zoals iemand zei die voor het eerst in Gaastmeer kwam naar de begrafenis van een vriend: 'Wat is dat mooi hier. Iemand die de klok luidt door aan een touw te trekken en een graf dat nog met de schop gedolven wordt'. Ja, op de meeste graven gebruiken ze tegenwoordig een graafmachine.

De bemoeienis en het toezicht van de begrafenisvereniging zal ongetwijfeld ook gevolgen hebben voor de kosten van een begrafenis. Je denkt hier als nabestaande niet in de eerste plaats aan, maar je hoort wel verhalen van mensen die na afloop van een begrafenis de rekening van de uitvaart als een koude douche ervaren. Daar hoef je als lid van de vereniging niet bang voor te zijn. Het lidmaatschap kost overigens € 7,50 per jaar.

Heeft zo'n vereniging nog een toekomst? Wel wis en waarachtig !

Wurkgroep Oer De Gaastmar